

TÜRKİYE'DEKİ EVDE BAKIM AYLIĞI DÜZENLEMESİNE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM*

Edip AYGÜLER¹
Mustafa Çağrı AYALP²

Öz

Evde bakım; bakım ihtiyacı olan bireylere bakım hizmetini olağan yaşam düzenlerini bozmama ve ailelerinden koparmama adına yaşadıkları yerde verilen ve insan sağlığının tüm boyutlarını dikkate alan bakım türüdür. Engellilerin psikososyal sağlığına yönelik çalışmalar yapma sorumluluğu 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (ASPB) verilmiştir. Bakanlığın bu kapsamda engellilere yönelik sunduğu hizmetlerden biri evde bakım aylığıdır. Evde bakım aylığı, ağır engelli akrabasına sürekli bakım veren ve aylık geliri kişi başına asgari ücretin 2/3'sini geçmeyen hanelerde yaşayan kişilere verilmektedir. Yürürlükte olan mevcut evde bakım aylığı sisteminde önemli sıkıntılar bulunmaktadır. Mevcut sistem engellinin tüm bakım yükünü sadece bir kişiye yüklemektedir. Evde bakım verdiği için bir yerde çalışamayan bireylere uzun vadeli sosyoekonomik koruma sağlanmamaktadır. Bakım verenlere sosyal güvence yapılmamakta, bakım konusunda sürekli eğitim verilmemektedir. Bu çalışmanın amacı, mevcut evde bakım yardımı düzenlemesinin sıkıntılarını ortaya koyarak, söz konusu uygulamanın hak temelli bir şekilde yeniden düzenlenmesi için önerilerde bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: evde bakım, evde bakım aylığı, engellilik, sosyal yardım, sosyal hizmet.

A CRITICAL APPROACH TO THE HOME CARE FEE ARRANGEMENT IN TURKEY

Abstract

"Home care" is a type of care that takes into account all aspects of human health and is provided to people with special needs at their place of residence so that they can continue their normal lives without being separated from their families. The Turkish Act No. 5378 on Disabled People delegated responsibilities to the Ministry of Family and Social Policies for improving the psychosocial health of the disabled people. One such service provided by the Ministry to the disabled is

---

* 29-31 Mayıs 2017 tarihinde düzenlenen Uluslararası Sosyal Hizmet Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi mail: ayguledip@hacettepe.edu.tr

² Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi mail: macgriayalp@hacettepe.edu.tr

“home care fee”. Home care fee is given to those who are perpetually care-giving to their relatives with severe disability and whose monthly income does not exceed 2/3 of the minimum wage per capita in the household. However, there are significant problems about the current home care fee system. The current system gives all the responsibility for caregiving to only one person. A long term socioeconomic protection can not be provided to those individuals who are unable to be otherwise employed due to their caregiving responsibilities. There is no social security for caregivers, and there is no continuous training on care. In this context, the aim of this study is to make some suggestions on how to redesign the current system with a rights-based approach by revealing the problems with the existing arrangement.

Keywords: home care, home care fee, disability, welfare work, social work.

Giriş

1 / 7 / 2005 tarihli ve 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’la eski adı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu olan şimdiki Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı engellilere yönelik hizmet sunumunda aktif görevler üstlenmiştir. Engellilik sınıflandırmasından, engellinin bakım ve ihtiyaçlarına kadar birçok konu bakanlığın çalışma alanına bırakılmıştır (5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) engellilerin bakımına ilişkin çeşitli çalışmalar yapmış ve bu çalışmalar sonucunda engellilerin bakımına yönelik hizmet sunumunda değişikliğe gitme kararı almıştır. Bu doğrultuda kışla tipi, yatılı kurum bakımı yerine, çağa daha uygun olan ve engellilerin aileleriyle bir arada kalmalarını sağlayan evde bakım uygulamasını başlatmıştır.

ASPB tarafından ailesinde engelli birey olan ve yönetmelikle belirlenen şartları karşılayan kişilere engellinin bakımını üstlenmeleri ve bununla ilgili yasal sorumluluğu almaları karşılığında, nakdi para verilmeye başlanmıştır. Bakanlığın oluşturduğu bu yeni uygulama evde bakım aylığı olarak isimlendirilmiş ve kısa sürede çok fazla kişinin bu uygulamadan yararlanması sağlanmıştır. 2007 yılında yaklaşık 28.500 kişiyle başlayan evde bakım yardımı uygulamasından, 2017 yılında 496.425 kişi yararlanmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2007 yılında evde bakım yardımı kapsamında 35 milyonluk bir ödeme yapmış, söz konusu tutar 2016 yılında ise 5,2 milyar liraya çıkmıştır (ASPB,2017). Bu kapsamda bakım ihtiyacı olan engellilerin

belirlenmesi ve bakım hizmetlerine ilişkin değerlendirmelerin yapılması için 30.07.2006 tarihinde “Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik” çıkartılmıştır.

Bu yönetmeliğe göre Aile ve Sosyal Politikalar il, ilçe müdürlükleri ve sosyal hizmet merkezleri engelli bakım aylığı başvurularını alma konusunda yetkilendirilmiştir. Söz konusu kurumların içerisinde “ Bakım Hizmetleri Değerlendirme Heyeti” kurulmuştur. İlgili birimlere heyetlerin sayısını ihtiyacı karşılayacak şekilde arttırma yetkisi verilmiştir. Bu heyetlerin görevi engelli ve ona bakım verecek kişiye yönelik sosyal inceleme yapıp, rapor yazmak; bireysel bakım planı oluşturmak ve bakım hizmetlerine yönelik kontrol ve gözlem yapmak olarak tanımlanmıştır. Heyetler lisans derecesinde eğitime sahip en az 3 kişi tarafından oluşturulmuştur (30.07.2006 tarihli ve 26244 sayılı Resmi Gazete Yayınlanan Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik).

Heyetlerin yaptığı inceleme sonrasında yazdıkları sosyal inceleme raporu ve oluşturdukları bakım planı doğrultusunda il müdürünün de uygun görmesi şartıyla, başvuran kişiye evde bakım aylığı bağlanmaktadır. Söz konusu heyet, evde bakım aylığı alan bireyin görev ve sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini düzenli aralıklarla denetlemekte ve raporlaştırmaktadır.

Bu çalışmada; genelde kadına yüklenen engelli bakımının sebep olduğu ekonomik, psikolojik ve sosyal sıkıntıları azaltan, engelli bakımının aile üyeleri ve gerekirse dışarıdan bir profesyonel tarafından paylaşılmasına izin veren bir yapı oluşturulması gerektiği savunulmaktadır. Bu yapı bakım gereksinimi olan bireyin sadece tıbbi ve fiziksel esenliğine önem vermeyen, onu anlayan, onun ihtiyaçlarını onun için değil onunla beraber belirleyen bir yapı olmalıdır.

Evde Bakım Nedir? Evde Bakım Aylığı Nedir?

Engelli bireyler günlük yaşamlarında çeşitli sıkıntılarla karşılaşmaktadırlar. Engellerinden ötürü toplum yaşamına katılamadıkları gibi, engel oranlarına göre kendi kişisel ihtiyaçlarını bile karşılamada zorluk yaşamakta ve bu yüzden başkasının yardımına ihtiyaç duyabilmektedirler. Evde bakım; bakım ihtiyacı olan bireylere, yaşam rutinlerini daha az etkilemek amacıyla aile bireyleriyle bir arada yaşadıkları evde, bakım alanında uzman olan bir ekip veya kişi tarafından sağlığın her boyutunu dikkate alarak

verilen bakım ve hizmetler olarak tanımlanabilir (10.03.2005 tarihli ve 25751 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Evde Bakım Hizmetleri Sunumu Hakkında Yönetmelik). Bu yönüyle evde bakım engelli bireyin yaşadığı sosyal ortamdan ayrılmasını önlemektedir.

Evde bakım daha geniş bir şekilde ele alınırsa; bakıma muhtaç çiftlerin, yalnız yaşamayı seçmiş yaşlıların, engellilerin ya da evde yatalak yaşayan hastaların yıkanma, barınma, bakım, beslenme, psikolojik ve sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının profesyonel bir ekip tarafından karşılanmasıdır (Tomanbay, 1999). Tanımdan da anlaşılacağı üzere evde bakım ekibi, farklı disiplinlerden gelen sosyal hizmet uzmanı, hemşire, doktor, psikolog, fizyoterapist gibi çeşitli meslek elemanlarından oluşabilir. Bunun nedeni evde bakım uygulamasının, bakım ihtiyacı olan bireyin sadece tıbbi iyilik halini değil, psikososyal esenliğini sağlayacak ve engelliliğin neden olduğu baskıyla mücadele etmesine yardım eden bir uygulama olmasıdır.

Evde bakım uygulaması, engelli ve ailesine aynı ve nakdi yardıma ek olarak, psikolojik destek de sağlamayı taahhüt ettiğinden, bir bütün olarak ailenin işlevselliğini arttırmayı ve engellinin kurum bakımına gitmek zorunda kalacağı zamanı geciktirmeyi amaçlar. Kurum bakımına gidilecek zamanı geciktirmek hem engelli bireyin esenliği için hem de kurum bakımının Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na oluşturduğu yüksek bakım giderlerini azaltmak için istenmektedir.

Evde bakım aylığı, bakıma muhtaç kişinin bakımını profesyonel bir ekip yerine tek başına yapan kişiye verilen aylık ücrettir. Bu ücret, evde bakım aylığı uygulamasının ortaya çıktığı ilk dönemlerde asgari ücret tutarında belirlenmişse de ilerleyen dönemlerde değişiklik yapılmış ve evde bakım aylığı miktarı düşürülmüştür. Güncel evde bakım aylığı tutarı, Maliye Bakanlığı'na bağlı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından 2018 yılının ilk altı ayı için 1085,50 TL, ikinci altı ayı için de 1105,54 TL olacak şekilde hesaplanmıştır. Evde bakım aylığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü bütçesinden karşılanmakta ve Aile Sosyal Politikalar il ve ilçe müdürlükleriyle, sosyal hizmet merkezleri tarafından bakım veren kişiye verilmektedir.

Evde bakım aylığı maaş olarak nitelendirilememektedir. Maaş ya da aylık, bir kişinin bir yerde çalışması sonucunda verilen ve işvereni sigorta yapma yükümlülüğüne soğan düzenli bir ücrettir (5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu). Evde bakım aylığı, evde engelli bir bireye bakma karşılığında her ay

düzenli olarak bakım veren kişiye ödenmektedir. Bakım veren kişilere devlet tarafından sosyal güvence yaptırılmadığı için bu kişiler çalışan sayılmayacaklarından evde bakım aylığı, maaş olarak düşünülmemelidir.

Evde bakım aylığını maaş olarak görmemekle birlikte, Toksöz (2014) TÜİK'in iş gücü hesaplama çalışmalarında evde bakım aylığı alan kadınları, "insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri" alanında istihdam edilen çalışanlar olarak aldığı söylemektedir (Özateş Gelmez: 2015, s. 62). Bu durumda devlet, kendi eliyle kadın emeğini değersizleştirmekte, kayıtsız ve güvencesiz işçi çalıştırmada deyim yerindeyse enformel sektörü geride bırakmaktadır.

Evde bakım aylığı aynı zamanda sosyal yardım olarak da ele alınamamaktadır. Nedeni ise bakım verenin, evde bakım aylığını almak için engelli bireye, evde bakım heyeti tarafından oluşturulan bakım planı doğrultusunda 24 saat bakmakla yükümlü olmasıdır. Evde bakım aylığını alan kişi, günün belirli saatlerinde bile olsa engellinin bakımını başkasına devredememektedir. Refah rejimi yapısındaki devletlerde ve uluslararası uygulamalarda sosyal yardımların karşılıksız olduğu dikkate alındığında, anayasasında sosyal devlet olduğunu deklare eden Türkiye Cumhuriyeti'nin neden böyle bir uygulamaya gittiği açıklanamamaktadır.

Evde bakım aylığı başvurusunun şartları arasında yer alan, hanede kişi başına düşen gelirin net asgari ücretin 2/3'ünden daha az olması koşulu evde bakım aylığının, sadece ihtiyaç sahibi hanelerin başvurabileceği belli bir sınır çizmesinden dolayı nakdi sosyal yardım olduğunu düşünülse de pratikteki uygulama bunu karşılamamaktadır.

Evde Bakımın Amacı Nedir?

Evde bakım hizmetlerinin teorik amacı, hizmetten yararlanan bireylere kaliteli, ihtiyaca uygun ve düşük maliyetli bakım hizmetleri sunarak, onların bağımsızlıklarını sağlamak, yaşam kalitelerini yükseltmek (Havens, 1999 Akt: Genç ve Barış, 2015) ve bakıma muhtaç bireyin ihtiyaçlarını karşılayarak aileyi desteklemek, ailenin ve aile üyelerinin işlevselliğine katkı sağlamaktır (Genç ve Barış, 2015).

Evde bakım aylığı uygulamasıyla, engelli bireyin ve ailesinin yaşam kalitesini yükseltmek, onların tıbbi, psikolojik, biyolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamalarını kolaylaştırmak ve yaşam standartlarını arttırmak amaçlanmıştır. Mevcut evde bakım aylığı uygulaması ele alındığında teorideki amaçların pratiğe yansımadağı

görülecektir. Bununla birlikte söz konusu uygulama engelli bireyin ve ailesinin yaşam kalitesini gerçek anlamda yükseltmek yerine, cüzi bir ekonomik destek vererek, engellinin bakım sorumluluğunu resmi olarak haneden bir kişiye devretmektedir. Engellinin bakımı ve tedavisinin getirdiği maddi yükü boğuşan hanelerin bu paraya ihtiyacı olduğundan, günü kurtarmak adına evde bakım aylığına başvuru yapmaktadırlar. Evde bakım aylığı alan engelli üyeye sahip aileler, ASPB'ye bağlı veya özel yatılı veya gündüzlü hizmet veren kurumlara başvuru yapamadığından, kurum bakımı talep edememekte ve böylece devletin yeni bakım ve rehabilitasyon merkezleri açması gerekmemektedir. Mevcut kurumlar da yeni talebin oluşmamasından ötürü yeterli olmakta böylece, bakanlığa bağlı olan ve engellilere yönelik hizmet veren kurumların kapasitelerin yeterli olduğu şeklinde bir izlenim oluşmaktadır.

Evde Bakım Aylığı Alma Şartları

Evde bakım aylığına başvurmanın iki temel şartı bulunmaktadır. Bu şartların ilki bakımı yapılacak engelli bireyin Sağlık Bakanlığı'nın uygun gördüğü ve yetki verdiği tam teşekküllü devlet hastanesinden en az %50 engel oranında olan ve kişinin "ağır engelli" olduğunu belirten engelli sağlık kurulu raporuna sahip olma gerekliliğidir (30.07.2006 tarihli ve 26244 sayılı Resmi Gazete Yayınlanan Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik)

İkinci şart ise, hanede yaşayan bireylerin aylık gelirleri toplamının hanedeki kişi sayısına bölündüğünde ortaya çıkan rakamın kişi başına net asgari ücretin 2/3'ünü geçmemesi gerektiğidir. 2018 yılında evde bakım aylığı almak için geçerli olan kişi başına sınır 967,27 TL'dir. Bu tutar, 2018 yılı net asgari ücret miktarı olan 1600 liradan, asgari geçim indirimi olan 152,21 TL düşüldükten sonra hesaplanarak bulunmuştur.

Bu temel iki şartın karşılanması durumunda, evde bakım aylığına başvuru yapılabilir. Evde bakım aylığı başvurusunun kabul edilmesinin başka şartları da vardır. Öncelikle bakım verecek kişinin, engellinin birinci dereceden akrabası ya da yasal vasisi olması gerekmektedir. Ardından bakım verecek kişinin herhangi bir yerde kayıtlı ya da kayıtsız bir şekilde çalışmaması gerekmektedir. Bakım verecek kişi bu parayı, engelliye baktığı için almaktadır. Başka bir yerde çalıştığı esnada engelliye bakım veremeyeceği için bakanlık tarafından böyle bir şart konulmuştur. Buna ek olarak evde bakım aylığı alacak kişi ile engellinin aynı adreste ikamet etmesi

gerekmektedir. Çok nadir de olsa aynı yerde ikamet etme şartı esnetilmekte, evde bakım heyeti tarafından yapılan inceleme sonucunda heyet üyelerinin uygun görmesi durumunda, bakım veren ile engellinin aynı adreste ikamet etmemelerine, bakım verenin engellinin 24 saatlik ihtiyaçlarını karşılaması ve günde en az 8 saat beraber vakit geçirmeleri koşuluyla müsaade edilmektedir (30.07.2006 tarihli ve 26244 sayılı Resmi Gazete Yayınlanan Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik).

Evde Bakım Aylığı Hakkında İstatistikler

Tablo 1: 2006–2009 Döneminde SHÇEK Resmi Rehabilitasyon Merkezlerinin ve Bakılan Kişilerin Sayısı

Yıl	Merkez Sayısı			Kapasite	Bakılan Kişi Sayısı		
	Yatılı	Gündüzlü	Toplam		Yatılı	Gündüzlü	Toplam
2006	41	25	66	3.027	3.070	1.584	4.654
2007	47	17	64	3.434	3.458	634	4.092
2008	57	15	72	4.098	3.802	470	4.272
2009	62	10	72	4.758	4.190	379	4.569

Kaynak: ASPB, 2013

Tablo 1 incelendiğinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmadan önceki yapılanma olan Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)'e ait yatılı merkez sayısının düzenli olarak arttığı, gündüzlü bakım merkezi sayısının ise düzenli bir şekilde (%60 oranında) azaldığı görülmektedir. Tabloda verilen 4 yıllık sürede 6 yeni merkez açılmıştır.

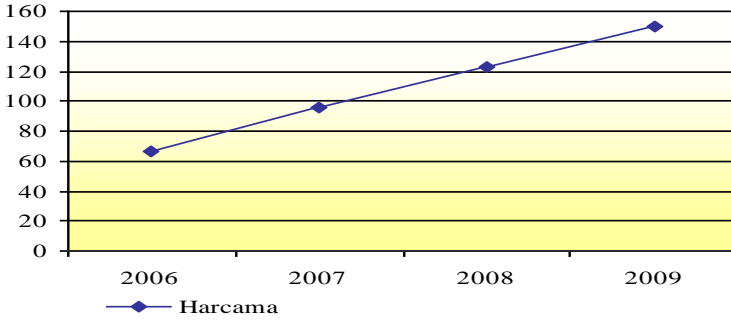
SHÇEK'e ait merkezlerde bakılan engelli kişi sayısı 2006 yılından 4654 iken, 2009 yılında 4569'a düşmüştür. Merkezlerden hizmet alan bireylerin sayısında 2007 yılında ciddi bir azalma meydana gelmiştir.

Tablo 1 de verilen rakamlar, SHÇEK'in tabloda yer alan 4 yıllık sürede önemli sayıda yeni kurum yatırımına gitmediğini, kendisine bağlı olan kurumları dönüştürdüğünü işaret etmektedir. Yatılı merkez sayısına bağlı olarak da kurumdan yatılı hizmet alan

engelli birey sayısının arttığı buna karşın gündüz hizmet alan engelli sayısının azaldığı ve söz konusu 4 yılda hizmet alan sayısının anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir.

SHÇEK'in gündüzlü kurumlarını kapatması, engellilerin ev dışında vakit geçirmelerini engellemiş, gündüzleri de aileden birinin evde engelliyle kalmasını gerektirmiştir. Bu kişi geleneksel aile yapısı ve toplumsal cinsiyet rolleri itibarıyla kadın olmuştur. Çalışma saatlerinde engelli yakınına bırakacak yer bulamayan kadın, muhtemelen işten ayrılmak zorunda kalmıştır. Özet olarak Tablo 1, SHÇEK'in sürekli kurum bakımı gerektirecek oranda engelli olmayan bireylere hizmetleri azalttığı ve bu engellilerin bakım yükü ve sorumluluklarını ailelerine yüklediği sonucu çıkarılabilir.

Grafik 1: Resmi Rehabilitasyon Merkezleri İçin Yapılan Harcamalar (Milyon TL)

Kaynak: ASPB, 2013

Grafik 1'deki 2006 yılına ait harcama miktarının yaklaşık 60 milyon lira olduğu, 2009 yılında ise bu rakamın 150 milyon liraya çıktığı görülmektedir. Kurumun toplam kapasitesinde ve hizmet verdiği kişi sayısında anlamlı bir değişim olmamasına rağmen harcama miktarında 90 milyonluk bir artışın olması sürekli bakımın çok maliyetli olmasıyla ilgilidir.

Engelli Bakım ve Rehabilitasyon merkezinde çok sayıda farklı disiplinlerden meslek elemanları çalışmakta, engelinin yemesinden yıkanmasına kadar tüm ihtiyaçlarını karşılayacak bakım personeli istihdam edilmekte ve tüm bunlar 24 saat bakım esasına göre düzenlenmektedir.

Personel maliyetine ek olarak, fiziki binanın ve düzenlemelerin de ciddi bir maddi kaynak gerektirdiği bilinmektedir. Tüm bu harcamaları yapmak sosyal devlet olmanın gerekliliği olsa da devlet bakım alanından çekilmeye ve bu alanı engelli bireylerin ailelerine devretmeye başlamıştır.

4500 civarında kişinin bakımı için 150 milyon lira harcayan devlet yeni taleplerin ortaya çıkmasını azaltmak ve engellinin kendi aile ve sosyal ortamından ayrılmasını önlemek için evde bakım uygulamasına geçmiştir. Engellisinin 24 saat boyunca tüm ihtiyacını karşılayan aile üyesine her ay asgari ücretten daha düşük bir miktarda para ödeyerek, kurum bakımının sebep olduğu yüksek gider yükünü azaltmıştır.

Tablo 2: Engelli Evde Bakım Hizmetinden Yararlanan Kişi Sayısı ve Harcama Tutarı

Yıl	Kişi sayısı	Harcama Tutarı (Bin TL)
2007	28.583	35.000
2008	113.000	417.000
2009	210.320	964.000
2010	284.595	1.580.000
2011	352.859	2.214.000
2012	398.335	2.944.000
2013	427.434	3.554.000
2014	450.031	4.056.000
2015	508.481	4.470.000
2016	481.141	5.198.212
2017	496.425	-

Kaynak: ASPB, 2017.

Evde bakım aylığı uygulaması 2006 yılında ortaya çıkmıştır. Tablo 2'deki verilere göre 2017 yılında bu uygulamadan yaklaşık 500 bin kişinin yararlanmış. Yıllara göre kişi sayısının artmasına bağlı olarak, evde bakım aylığı uygulamasına harcanan tutar da doğru orantılı artmıştır.

Bu tablodan çıkarılması gereken en önemli sonuç, toplumda çok fazla sayıda engellinin olduğudur. Evde bakım aylığı almak için başvuru yapmak zorunda olan ve engelli olarak kaydı yapılan bireyler sayesinde toplumda o zamana kadar gözükmeyen engelliler daha görünür olmuştur.

Bu uygulama aynı zamanda yaklaşık 560 bin engelli kişinin bakım sorumluluğunu, çok düşük bir miktar karşılığında devletten vatandaşa geçirmiş, Altuntas & Atasü Topçuoğlu'na (2014) göre devlet eliyle sosyal hizmetler kamu alanı dışına çıkarılarak başta kadınlar olmak üzere aile üyelerine devredilmiştir. Hak temelinde verilmesi gereken bir hizmet daha çok engelli yakınlarının bir göreviymiş ve bunun karşılığında yardım bir ödölmüş gibi bir izlenim oluşturulmuştur.

Türkiye'de yaşayan engellilerin yatılı veya gündüzlü kurum bakım bakımı maliyeti tablo 1 ve tablo 2 dikkate alınarak düşünöldüğünde, bakanlığın çok büyük bir miktarda maddi külfetten kurtulduğu kolaylıkla anlaşılacaktır.

Mevcut Evde Bakım Sistemine Eleştiriler

Yukarıda yer alan evde bakım aylığı şartları ve evde bakım süreci incelendiğinde bu aylığı almanın zor olduğu anlaşılacaktır. Bu zorlukları aşarak ve bakım vermenin zorluklarına katlanarak evde bakım aylığı sistemine dâhil olan bakım verenlerin karşılaştığı çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Sistemin uygulanmasından ortaya çıkan zorluklara ek olarak, evde bakım aylığı sisteminin kendisinin de neden olduğu çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Aşağıda bu sorunlar incelenecektir.

1. Kadınların bakım veren olmak zorunda kalması

Evde bakım aylığını alacak kişinin karşılaması gereken bir takım kriterler bulunmaktadır. Bunlar bakım verecek kişinin, engelliyle 24 saat vakit geçirmesi, engelli bireyle aynı yerde ikamet etmesi, engellinin akrabası olmak zorunda olması ve belki de en önemlisi bir işte çalışmıyor olma gerekliliğidir.

Yukarıda yer alan şartlar üzerine düşünöldüğünde ataerkil toplum yapısından dolayı bakım veren olma şartlarını sadece kadınların karşılayabileceği kolaylıkla anlaşılacaktır. Geleneksel toplum yapımızda erkekler evin "reisidir." Erkeklerden beklenen, bir işte çalışma ve böylece evin ihtiyaçlarını karşılamadır. Kadının görevi ise ev işlerini yapmak, evin düzenini sağlamak ve evde bakım ihtiyacı olan çocuk ve engelli bireylerin bakım ihtiyaçlarını karşılamaktır. Eğitim ve medya gibi ataerkil kültürel kurumların da kadınlara yönelik cinsiyetçi bakışları ve bu yöndeki sunumları, bu düşüncenin perçinlenmesine ve kadınların maruz kaldıkları zorlukların artmasına neden olmaktadır (Buz, 2009).

Kadının sosyal güvenceye sahip bir işte çalışma imkânı erkeklere göre daha azdır. Bunun nedeni, kadınların çalışma saatlerinde çocuklarını bırakılabileceği ücretsiz ya da uygun ücretli kreşlerin sınırlı sayıda olması, kadın ve erkeğin istihdam olanaklarının aynı olmaması, kadınların daha az gelir getiren sektörlerde iş bulabilmeleri ve erkeğin çalışmıyorken kadının çalışmasına geleneksel toplumun verdiği/vereceği tepkilerdir.

Yetersiz eğitim ve mesleksizlik, Türkiye'de kadınların istihdama katılımını engelleyen unsurlar arasında yer almaktadır (Erbay ve Tuncay, 2006). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından gerçekleştirilen İlgücü İstatistikleri 2018 Araştırmasına göre lise ve altı düzeyde eğitime sahip olan kadınların istihdama katılım oranı %24,2 iken, yükseköğretim mezunu kadınlarda bu oran %60,6 'ya çıkmaktadır (TÜİK, 2018a). TÜİK tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırma olan İstatistiklerle Kadın 2018 Araştırması'na göre 15 yaş ve üstündeki erkeklerin istihdam oranı %65,1 iken, kadınlarda bu oran %28 düzeyinde kalmaktadır (TÜİK, 2018b). Kadınların bu kadar düşük istihdama katılım oranına sahip olması, kadınların aileye veya erkeğe bağımlılığını arttırmaktadır (Şener, 2009). Ayrıca toplumsal cinsiyet rolleri erkek ve kadın için farklı yaşam alanları yaratmakta; erkeği kamusal alanda kadını ise özel alanda konumlandırmaktadır (Bolgün, 2016). Tüm bu etkenler düşünüldüğünde, kadının çalışma yaşamına girmesinin ne kadar zor olduğu anlaşılacaktır.

Çalışma yaşamına giremeyen kadın ister kırsal alanda, isterse de kentsel alanda olsun ücretsiz ev işçisi konumuna düşmekte, ev işleriyle uğraşmak zorunda kalmaktadır.

Kırsal bölgelerde bulunan kadınlar ekonomik gelirleri ve sosyal güvenceleri olmadan ücretsiz aile işçileri olarak tarım sektöründe yer almakta, kentlerde yaşayan kadınların önemli bir kısmı ise, ücretsiz ev işçisi olmak zorunda kalmaktadır (Önder, 2013; Kılıç ve Öztürk, 2014). Ev işleri, bakım işleri vb. işler, çalışmayan ve evin geçimine katkı sunmayan kadının doğal görevleri olarak görülmeye başlanmakta ve süreç içerisinde bu durum da kadınlar tarafından normleştirilmektedir.

ASPB'nin bakım veren kişi olarak sadece bir kişiyi kabul etmesi, bakım saatlerinin ve bakım yükünün hane dışından ya da hane içinden birileriyle paylaşılmasına müsaade etmemesi kadınları engelli yakınlarına bakmak zorunda bırakmakta ve kadının çalışmasını önlemektedir. ASPB'nin kadın istihdamını arttırması, kadın ve erkek arasında fırsat eşitliği sağlaması ve böylece kadının

ekonomik özgürlüğünü kazanması için pozitif ayrımcılık yaratması gerekirken böyle bir uygulamaya gitmesi, kadını güçsüzleştirmekte, kadını hem engelliye, hem devlete hem de eşine bağlı birey haline getirmektedir. Engelliye bakım vermektten vazgeçeceği anda evde bakım aylığının kesilecek olması kadınlar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bunun sonucunda kendi bağımsızlıklarından, ev ekonomisine ve engelli aile üyesine katkı sunmak için taviz vermektedirler.

2. Sosyal güvencesiz işçiliğe neden olması

Evde bakım aylığı engelliye değil, 7 gün 24 saat boyunca engellinin bakımını ve sorumluluğunu üstlenen bakım veren kişiye verilmektedir. ASPB'nin evde bakım aylığı başvuru şartları arasında bakım verecek kişinin sürekli engelliyle birlikte olması ve bakıcının sigortalı ya da sigortasız bir yerde çalışmıyor olması gerektiği belirtilmektedir. Evde bakım aylığı, bakım veren birey sigortalı bir işe başladığında ya da enformel bir şekilde bir yerde çalışmaya başladığı tespit edildiğinde kesilmektedir.

ASPB evde bakım aylığı ödemeye başlamadan önce de bakım verecek kişiyle, engellinin bakımına yönelik bir sözleşme imzalamakta ve bakım verenden talep ve beklentilerini belirtmektedir. Başka şekilde ifade edilirse ASPB bakım verecek kişiyle kendi arasında bir nevi hizmet alım sözleşmesi yapmaktadır. Buna karşın hizmet aldığı kişiyi sosyal güvenlik sistemine dâhil etmemektedir. Bakım verenin çalışmasına izin vermeyen ve engelli ve onun bakımıyla ilgili birçok sorumluluk yükleyen bakanlığın, bakım veren kişiyi sosyal sigorta sistemine dâhil etmemesi, devletin iş ve çalışma kanunlarıyla çelişmektedir.

Engelliye bakıldığı süre boyunca her ay asgari ücretin altında bir tutara rıza göstermek zorunda kalan bakım veren, engellinin kaybı durumunda sahip olduğu geliri kaybetmekte ve ortada kalmaktadır. Haneye giren gelir bir anda ortadan kalkmakta veya ciddi bir miktarda azalmaktadır. Evde bakım aylığının bazı hanelerin tek düzenli gelir kaynağı olduğu düşünüldüğünde durumun önemi daha kolay anlaşılacaktır.

Bakım veren birey, evde bakım aylığı kesildiğinde bakım verdiği süre boyunca sigortalı bir işte çalışmamış olmanın sıkıntılarıyla karşılaşmakta, kendi geleceği açısından belirsizliğe düşmektedir. İleriki yaşamında emekli aylığı alamayacak olmasından kaynaklı yoksullukla karşılaşma ihtimali artmaktadır. Meslek sahibi olamadığından dolayı belli bir yaşın üstünde iş bulma ihtimali

azalmakta, bu durum da yoksulluğa sürüklenmesine neden olmaktadır.

Engelli eşine bakım veren ve engelli aylığı dışında başka geliri olmayan ya da sadece eşinin emekli maaşı olan bir kadının, eşinin vefatı durumunda karşılaşılabilecek yoksulluk riski düşünüldüğünde yukarıda anlatılmak istenenler daha kolay anlaşılacaktır. Kadın bir anda kira, beslenme, ısınma gibi giderlerle, iyi ihtimalle sadece emekli maaşıyla baş etmek zorunda kalacaktır. Kendisi sigortalı bir işte çalışmamış olduğundan ona ait emekli maaşı olmayacak ve yoksullaşacaktır. Hâlbuki eşine bakım verdiği süre boyunca sosyal güvenlik sistemine dâhil edilip sigortası ASPB tarafından yatırılıyorsa belki eşinin maaşına ek olarak, kendi de emekli maaşı alacak ve yoksullukla karşılaşma ihtimali ortadan kalkacaktır.

3. Bakım veren kişinin engellinin akrabası olmak zorunda olması

Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmeliğe göre evde bakım aylığına başvuracak kişinin engellinin akrabası ya da yasal vasisi olma zorunluluğu bulunmaktadır. Bakanlık, eğitimi ve kalifiyesini dikkate almaksızın akraba ya da yasal vasi dışında birine engellinin bakımı için ücret ödememektedir.

Evde bakım uygulamasının amacı, engelli bireye onu evinden ve ailesinden ayırmadan bakım vermek olduğundan böyle bir sınırlandırmaya gidilmesi doğru değildir. Engellinin yakınlarının çalıştığı veya bakım verecek koşullara sahip olmadıkları durumlarda hak kaybı yaşadıkları ve sosyal devletin bir gereği olan bakım hizmetlerinden yararlanamamalarına sebep olan bu şart değiştirilmelidir. Engelliye, evde bakım heyetinin uygun görmesi şartıyla akrabalık bağı olmayan biri tarafından evde bakım aylığı karşılığında bakım alma imkânı tanınmalıdır.

4. Bakıcının psikososyal durumu

Evde bakım heyeti tarafından oluşturulan evde bakım planı aracılığıyla, engellinin sorumluluğu, bakım veren kişiye 7 gün 24 saat boyunca yüklenmektedir. Bakım veren kişinin kendi bireysel ihtiyaçları, özel ilgi alanları, kendini dinlendireceği zamanlar dikkate alınmamaktadır. Bu durum bakım veren üzerinde ağır bir yük yaratmakta ve psikolojik açıdan zarar görmesine sebebiyet vermektedir.

Kamu veya özel sektör dâhil hiçbir alanda 24 saatlik mesai olmadığını ve kamu sektöründe mesai süresinin 8 saat olduğu dikkate alındığında, bakım verenlerin her an bakım sorumluluklarının olması çelişkili ve adil olmayan bir durumdur. Bu şartlara rağmen bakım veren bireye sosyal güvence yapılmaması ve aylık asgari ücretin altında ödeme yapılması düşündürücüdür. Unutulmamalıdır ki bakım verene bu şekilde aşırı sorumluluk yüklemek bakım verenin motivasyonunun düşmesine neden olacak ve engelli bakımıyla ilgili tükenmişlik ve zorlanma yaşamasına sebebiyet verecektir.

5. Bakıcılara sürekli eğitim ve psikolojik destek verilmemesi

Evde bakım aylığı başvurusu kabul edilen kişilere, genellikle başvurularını yaptıkları ve kabul aldıkları birim tarafından hasta bakımıyla ilgili çeşitli eğitimler verilmektedir. Ne var ki bu eğitimler, kalabalık bir kitleyle yapıldığından ve bakım hizmetine başlanılan dönemle sınırlı kaldığından verim sağlamamaktadır. Buna ek olarak eğitimde amaç olan davranış değiştirme ve farkındalık kazandırma unsurları dikkate alınmamakta, eğitim sonucunda ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden yararlanılmamaktadır. Katılımcıların tamamının hedeflenen öğrenme çıktılarını kazanacağı kabulüyle hareket edilmektedir.

Bakım verenlere verilen eğitimler sadece bakımla ilgili bilgi ve beceriler kazandırmayı hedeflememekte, bakım verenin bakım yükü karşısında güçlenmesini ve kendini zihnen korumayı öğrenmesini dikkate almamaktadır.

6. Adil ve hak temelli gelir hesaplamasının yapılmaması

2017 yılı evde bakım aylığı başvurusunda geçilmemesi gereken kişi başı tutar aylık 847 TL'dir. Bu tutarın üstünde geliri olanlara evde bakım aylığı bağlanmamaktadır. Ne var ki ailede yaşayan bireylerin sadece gelirleri hesaplanmaktadır. Ailenin kira ve tedavi gibi temel giderleri dikkate alınmamaktadır. 2 kişiden oluşan, kendi evinde oturan ve ayda 1690 lira geliri olan haneye evde bakım aylığı verilebilirken, 2 kişiden oluşan, ayda 500 liradan kirada oturan ve aylık 1700 lira geliri olan haneye kişi başı sınır olan 847 TL'yi geçtikleri için evde bakım aylığı verilmemektedir. Hâlbuki ikinci ailenin düzenli kira ödemesi olduğundan aylık geliri 1200 TL'dir ve ilk aileye göre daha düşük bir gelire sahiptir. Kaynakların adil dağıtımının sağlanması açısından ilk aileye aylık bağlanması durumunda, ikinci aileye de yardım bağlanmalıdır.

---

7. Evde bakım heyetlerinin yeterli ve detaylı inceleme yapmaması / yapamaması

Evde bakım heyetlerinin fazla iş yükünün olması kuşkusuz yapacakları sosyal inceleme sayısını arttırmakta bu durum da yaptıkları sosyal incelemelerin niteliğinin düşmesine neden olmaktadır. Buna ek olarak dosya yükünün fazla olması, evde bakım aylığı verdikleri aileleri yeterince izleyememeleri ve denetleyememeleriyle sonuçlanmaktadır. Bu durum engelli bakımıyla ilgili bakım verenlerden kaynaklı ihmallerin ve usulsüzlüklerin ortaya çıkmasını engellemekte, hemen müdahale edilemediği için var olan sorunların büyümesine neden olmaktadır. Diğer yandan makul aralıklarla ev ziyaretlerinin yapılmaması bakım verenlere danışmanlık, psikolojik sağaltım vb. hizmetlerin verilmesini önlemektedir.

Evde bakım heyetlerinin aşırı dosya yükünden kaynaklı sorunlara ek olarak evde bakım heyeti üyelerinin meslek elemanları arasından seçilmemesinin de önemli problemler doğurduğu söylenebilir. ASPB tarafından evde bakım aylığı ile ilgili iş ve işlemleri düzenleyen yönetmeliğe göre, evde bakım heyeti üyesi olabilmek için lisans derecesinde eğitim yeterlidir. Lisans derecesinin hangi alandan olduğunun önemi yoktur. Bundan ötürü evde bakım heyetlerinde sosyal hizmet, tıp, psikoloji ve hemşirelik mezunlarının yanı sıra sosyoloji, eğitim ve fen bilimleri alanlarından mezunlar görevlendirilmektedir.

İnsani bilimlere yabancı olan bununla birlikte sosyal hizmete aşina olmayan bu kişilerin mesleki bilgi, beceri ve değere sahip olmamalarından kaynaklı sıkıntılar meydana gelmektedir. Bu kişilerin yaptıkları ev ziyaretleri, gözlemlenecek ve dikkat edilecek noktaları bilmemelerinden ötürü kısalmaktadır. Bunun sonucunda sosyal incelemelerin niteliği düşmekte ve bu durum yazılan sosyal inceleme raporlarına da yansımaktadır.

8. Tüm bakım verenlere bakım verdikleri engellinin engel oranı dikkate alınmaksızın aynı miktarda ödeme yapılması

Engelli bakımının çok zor ve yıpratıcı bir süreç olduğu bilinmektedir. Ne var ki yürüyemeyen, tuvaletini kontrol edemeyen, yatağa bağımlı yaşayan, damar yoluyla ya da boğazdan beslenmek zorunda olan ve çeşitli ek özel gereksinimleri olan engellilerin bakımı diğer engellilerin bakımıyla kıyaslandığında, bakım vereni daha fazla yormakta ve yıpratmaktadır.

ASPB evde bakım uygulamasına dâhil olan bakım verenlerin tamamını aynı statüye koymakta, verdikleri emek ve aldıkları sorumluluk arasındaki farklılıkları dikkate almamaktadır. Bundan ötürü eşit miktarda iş yapmayan kişiler eşit miktarda para almaktadır. Evde bakım aylığı uygulamasıyla bakım verenin üstlendikleri sorumluluklara karşın aldıkları para elbette azdır lakin her bakım verene, engellisiyle ilgili özel koşullar dikkate alınmadan aynı ücretin verilmesi doğru değildir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemizdeki mevcut evde bakım aylığı sistemi, engellinin ve ailesinin yaşadığı sorunları bütüncül açıdan ele almamaktadır. Mevcut uygulamayla engellinin olduğu haneye asgari ücretten bile daha düşük bir miktarda para verilerek, engellinin yatılı kurumlara başvurmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Mevcut sistemde engelli veya bakıcının psikolojik sorunlarının sağaltım imkânının olmaması, başta bakıcı olmak üzere engellinin ailesi için engellilik, güçlendirme, bakım yükü karşısında dayanabilme ve bakım yüküyle baş etmeye yönelik dönemsel eğitimlerin olmayışı başta engelli ve bakım veren olmak üzere tüm ailenin engellilik sorununa karşı yalnız başlarına kalmasına neden olmaktadır.

Bakım veren için tatil ya da dinlenme amaçlı boşlukların yaratılmayışı bakıcının bakım yükü karşısında yıpranmasına neden olmaktadır. Bakıcının dışarıda çalışmaması ve vaktini sürekli bakım gereksinimi olan engelliyle geçirmesine rağmen bakanlık tarafından bakıcı için sigorta primi yatırılmaması, bakıcının geleceği için yoksulluk tehdidi oluşturmaktadır.

Engelli üyesi olan aileler çok sayıda psikolojik, sosyal ve ekonomik sorun yaşamaktadır. Örneğin zihinsel engelli çocuğun doğumu ile aile bireylerinin etkileşimleri, paylaşımları azalmakta görev ve sorumluluklarda farklılaşmalar gözlenebilmektedir. Süreç içerisinde bu farklılaşmalar kanıksanmaya ve engelli aile üyesinin bakımı, ataerkil toplum düşüncesi tarafından kadının görevi olarak görülmeye başlanmaktadır. Babanın eve “ekmek getirme” rolünün olması, annenin zamanının büyük bir bölümünü evde engelli çocuk ya da aile üyesiyle geçirmesine neden olmaktadır (Kazak,1984 Akt: Işıkhani 2005). Engelli bireyin çok fazla ilgi ve bakım gerektirmesi ailenin uzun ve zor bir süreç yaşayacağını göstermektedir. Maalesef engelli kişinin bakım sorumluluğunun hemen hemen tamamı da kadınlar tarafından yerine getirilmektedir. Zihinsel engelli çocuğa

sahip olan annelerin yaşadığı sorunlar; gün boyu süren bakım ve yetiştirme görevinin annelerin enerjilerinin tükenmesine, kendilerine ayıracak boş zamanlarının kalmamasına, sosyal çevreden koparak yaşamaları ve evde sürekli iş gören kişi haline gelmelerine neden olmaktadır (Işıkhan, 2005). Limnili ve Özçakar'ın (2013) çalışmaları da bu doğrultudadır ve evde yakınına bakan 84 kişiyle yaptıkları çalışmaya göre, hasta yakınları sosyal ve psikolojik destek, hasta yükünün paylaşımı gibi sosyal konularda destek istemişlerdir. Yürürlükte olan uygulamanın ise engelli bireyin ve ailesinin ihtiyaçlarının bütüncül olarak karşılanmayı hedeflerken gerçekte ise sadece engellinin fiziksel ve tıbbi ihtiyaçlarının karşılanmaktadır. Engellinin ve ailesinin topluma ve toplumsal süreçlere katılımlarının sağlanması yerine, aklıktan ölmeden ve yatılı kurum bakımına başvurmadan bir şekilde yaşamlarını sürdürmeleri daha önemli olarak görülmektedir.

Yukarıda yer verilen tüm nedenlerden dolayı evde bakım aylığı uygulamasında radikal değişiklikler yapılmalıdır. Bu değişiklikler yapılırken aşağıdaki noktalar dikkate alınmalıdır.

İlk olarak engelli bireye bakım veren kişinin sadece bir kişi olması gerekliliğinden vazgeçilmeli, bakım yükü hane içindeki bireylere, mümkünse eşit bir şekilde, mümkün olmadığı durumlarda ise hane üyelerinin öneri ve istekleri dikkate alınarak dağıtılmalıdır. Hanenin ihtiyaç duyması durumunda, sürekli ya da kısmi zamanlı şekilde hane dışından birinin bakım vermesine müsaade edilmelidir. Böylelikle bakım veren kişinin kadın olma zorunluluğu ortadan kalkmış olacaktır.

Engelli bireye bakım veren kişi, bakım hizmeti verdiği süre boyunca sosyal sigorta sistemine dâhil edilmelidir. Böylelikle hem bir nevi bakanlık eliyle kayıt dışı istihdam engellenecek hem de bakım verenin ileriki yaşamında karşılaşılabileceği yoksulluk riski azaltılacaktır.

Bakım veren kişinin engelli bireyle akraba olma zorunluluğu ortadan kaldırılmalıdır. Bakanlığın bu aylığı engellinin bakımının sağlanması ve ihtiyaçlarının karşılanması için verdiği düşünüldüğünde, evde bakım heyeti tarafından oluşturulan bakım planına sadık kalınması kaydıyla bakımın kim tarafından verildiği değil, uygun bir şekilde verilir verilmediği sorgulanmalıdır. Engelli bireyin aile üyeleri ekonomik gelir getiren bir işte çalışıyorsa veya çalışmak istiyorsa, engelli bireye bakım vermek için işlerinden vazgeçmek zorunda kalmamalı, ekonomik imkânları dâhilinde,

bakanlıktan aldıkları evde bakım aylığına ekleme yaparak profesyonel hizmet almalarına imkân sağlanmalıdır.

Engelli bakımı çok özveri isteyen, yıpratıcı bir iştir. Bakım süreci içerisinde bakım verenlerin dinlenme ve deşarj olma ihtiyacı doğmaktadır. Bu sağlanmadığı takdirde bakım vermek zorlaşmakta, yapılan işin performansı düşmekte ve yapılan işten alınan doyum azalmaktadır. Bakım verende mutsuzluk ve tükenmişlik sendromları ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz hiçbir meslek mensubu, 24 saat iş yerinde ya da işiyle alakalı çalışmamaktadır. Ne var ki engelli bireylerle aynı evde yaşayan yakınları için böyle bir durum söz konusu değildir. Bundan dolayı bakım verenlere gün içinde kendilerine zaman ayırabilecekleri, dinlenebilecekleri ve kendi sosyal yaşamlarını sürdürebilecekleri boşluklar oluşturulmalıdır. Buna ek olarak haftada en azından bir gün bakım verdikleri engelli bireyle ilgili hiçbir görevlerinin olmadığı ve o gün dinlendikleri tatil günleri olmalıdır. Aynı şekilde yılın belirli dönemlerinde bakım verenin bir ay kadar izin kullanmaları sağlanmalıdır. Söz konusu izin dönemlerinde bakanlıktan aldıkları para kesilmemelidir.

Bakım verenlere engelli bakımı hakkında kapsamlı bir eğitim verilmelidir. Bu eğitimler dönem dönem tekrarlanmalıdır. Bakım verenlerin beklenmedik ya da aşına olmadıkları bir durumla karşılaştıkları anda başvurup bilgi ya da yardım isteyecekleri bir yapı oluşturulmalıdır. Gerekirse bunun için tüm Türkiye'den aynı numarayla ulaşılabilecek bir danışma hattı kurulmalıdır. Bakım verenler, baktıkları engellilerin özelliklerine göre çeşitli meslek elemanlarıyla beraber belirli aralıklarla ziyaret edilmelidir. Bu ziyaretlerin aynı zamanda engelli bireye verilen bakımın uygun ve yeterli olup olmadığının anlaşılmasını sağlayacağı da unutulmamalıdır. Bakım verenlere stres, öfke kontrol, nefes egzersizleri, panik, tükenmişlik gibi konularda sık sık eğitimler verilmeli ve bu eğitimler sırasında engelli bireyin bakımıyla ilgili sıkıntı ve aksaklık yaşamaması için gerekli önlemler alınmalıdır.

Evde bakım aylığına başvuru sosyal yardım olarak ele alındığında elbette ekonomik koşullarla alakalı bir takım şartların olması gerekmektedir. Yalnız mevcut evde bakım uygulaması sosyal yardım olarak nitelendirilemeyeceğinden başvuru sırasında maksimum gelir koşulu aranmamalıdır. Evde bakım aylığını almak, her ağır engelli birey yakınının doğal hakkı olmalıdır. Mevcut uygulamanın bu konuyla alakalı diğer bir olumsuz yanı da hanenin aylık toplam geliri hesaplanırken kira ve tedavi giderleri gibi kalemlerin toplam giderden düşülmemesidir. Her engelli yakını

vatandaşa sosyal devlet olma sorumluluğuyla verilmesi gereken yardımın şartlara bağlanmaması gerekirken, başvuru yapmayı zorlaştırıcı hedeflerin olması hem engelliye hem de ailelerine dezavantaj olarak yansımaktadır.

Mevcut evde bakım sisteminde yer alan ve önemli bir konuma sahip olan evde bakım heyetlerinin üye seçimine bir takım sınırlılıklar getirilmelidir. Öncelikle evde bakım heyetinde yer alacak kişilerin sosyal hizmet, psikoloji, tıp, fizik tedavi, hemşirelik gibi alanlardan mezun olma şartı olmalıdır. Bölümüne bakılmaksızın sadece lisans mezunu olduğu için bu heyette görevlendirilen kişilerin vereceği hizmetlerin insana dokunmayacağı unutulmamalıdır. Ayrıca heyette yer alan üç kişinin aynı alandan mezun olması engelli ve ailesine verilecek hizmetlerin bütünsel açıdan değerlendirilmesine zarar vereceğinden heyette yer alacak kişilerin farklı disiplinlerden olmalarına dikkat edilmelidir.

Evde bakım heyetleriyle alakalı bir diğer öneri, heyet üyelerine engellilik ve bunun aile yaşamına olan etkileri konusu başta olmak üzere çeşitli eğitimler verilmesidir. Heyet üyelerinin engellilik ve etkileri konusunda bütüncül bir bilgi ve anlayışlarının olması, alandaki olası sorunları ve sistemdeki sıkıntıları bilmeleri durumunda yararlı olacağı ve müracaatçılara gerçek çözümler sunabileceği unutulmamalıdır. Diğer türlü verilen hizmetler sadece ekonomik destekle sınırlı kalacak ve aileler sistemde yer alan bir dosya olarak görülecektir.

Evde bakım heyetinin sağlıklı çalışmasını engelleyecek kadar çok dosya yükünün olması hem heyet üyelerine hem de hizmet verdikleri ailelere doğrudan veya dolaylı zarar verecek, hizmet sunumunda aksamalara neden olacaktır. Bundan dolayı ASPB'nin ilgili birimlerinde daha fazla personel istihdam edilmeli, heyet üyelerinin iş yükü verdikleri hizmetin kalitesini düşürmelerini önleyecek düzeyde olmalıdır.

Evde bakım aylığı alanların tamamına aynı miktarda para verilmemelidir. %50 engelli oranına sahip bireye bakım veren kişiyle %95 engelli oranına sahip bireye bakım veren kişinin harcadıkları emek ve zaman arasında fark olduğu unutulmamalıdır. Adil bir hizmet vermek adına bakım verilen engellinin engel oranı arttıkça, bakım verene daha fazla ücret verilmelidir. Mevcut evde bakım aylığı kısa erimde asgari ücret tutarı olan 1600 liraya çıkarılmalı ve bu tutar evde bakım aylığı uygulamasının taban tutarı olmalıdır.

Kaynakça

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun.

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.

ALTUNTAŞ, Betül ve ATASÜ TOPÇUOĞLU, Reyhan (2014), “Engelli Hakları, Bakım Güvencesi ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü Çerçevesinde Evde Bakım Hizmeti”. 6. Ulusal Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiri Kitabı. ss.307-322.

ASPB, “Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistikler”, (<http://eyh.aile.gov.tr/data/551169ab369dc57100ffbf13/B%C3%BClten-Temmuz2017.pdf>), (17.04.2018)

ASPB, 30.07.2006 tarihli ve 26244 sayılı Resmi Gazete Yayınlanan Bakıma muhtaç özürülülerin tespiti ve bakım hizmeti esaslarının belirlenmesine ilişkin yönetmelik.

BOLGÜN, Cemre. (2016). “Toplumsal Ayrışmalar, İktidar İlişkileri ve Ötekileştirme Süreçleri Üzerine Bir Tartışma” (ed.) Derya Şaşman Kaylı, Fatih Şahin, Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri, Nika Yayınevi, Ankara.

BUZ Sema (2009), “Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması”, Toplum ve Sosyal Hizmet, S. 20 (2), ss. 53-65.

ERBAY, Ercüment ve TUNCAY, Tarık (2006), “Sosyal Hizmet Bakışıyla Kadın İstihdamı”, Toplum ve Sosyal Hizmet, S. 17(2), ss. 25-40.

GENÇ, Yusuf ve BARIŞ, İsmail (2015), “Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Çağdaş Yaklaşım: Kurumsal Bakım Yerine Evde Bakım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi”, Akademik Sosyal Araştırmalar, S. 3(10), ss. 36-57.

IŞIKHAN, Vedat (2005), “Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Psiko-Sosyal ve Sosyoekonomik Sorunları”, Toplum ve Sosyal Hizmet. S. 16(2), ss. 36-52.

KAZAK, Anne ve MARVIN, Robert (1984), “Differences, Difficulties and Adaptation: Stress and Social Networks in Families with a Handicapped Child”, Family Relations, ss. 67-77.

KILIÇ, Dilek ve ÖZTÜRK, Selcen (2014), “Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama”, Amme İdaresi, S. 47(1), ss. 107-130.

LİMNİLİ, Gizem ve ÖZÇAKAR, Nilgün (2013), “Evde Sağlık Hizmetlerine Başvuru Özellikleri ve Beklentiler”, Türk Aile Hekimleri Dergisi, S. 17(1). ss. 13-17.

ÖNDER, Nurcan (2014), "Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Dünyası Dergisi, S. 1(1), ss. 35-61.

ÖZATEŞ GELMEZ, Özge Sanem (2015), "Ailevileştirilen Bakımın Kürek Mahkûmları: Evde Bakım Uygulaması Kapsamında Bakım Veren Kadınların Deneyimleri", Fe Dergi: Feminist Elestiri, S. 7(2), ss. 59-71.

Sağlık Bakanlığı, 10.03.2005 tarihli ve 25751 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Evde Bakım Hizmetleri Sunumu Hakkında Yönetmelik.

ŞENER, Ülker (2009), "Kadın Yoksulluğu", TEPAV Değerlendirme Notu, Ankara.

TOKSÖZ, Gülay (2014), "Kentli Kadın İstihdamı Gerçekten Artıyor Mu?", (<http://www.bianet.org/bianet/kadin/153221-kentli-kadin-istihdami-gercekten-artiyor-mu>), (03.02.2014)

TÜİK. (2018a). İşgücü İstatistikleri Araştırması Haber Bülteni. Ankara.

TÜİK. (2018b). İstatistiklerle Kadın Araştırması Haber Bülteni. Ankara.

TOMANBAY, İlhan (1999), Sosyal Çalışma Sözlüğü. Selvi Yayınevi, Ankara.

